

บทที่ 4

ผลการการศึกษา

ผลการวิจัยเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการขับร้องเพลงขอพื้นเมือง เพื่อถ่ายทอดแนวคิดการเมืองภาคพลเมืองสู่ประชาชน จำแนกอธิบายตามวงรอบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแต่ละครั้งแล้วสรุปผลการวิจัยในภาพรวม ภายใต้วัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการดำเนินการในวงรอบที่ 1

1. ขั้นการวางแผน (Planning)

ผู้วิจัยและคณะทำงานได้จัดประชุมปราชญ์ชาวบ้านและผู้เกี่ยวข้องในโครงการ ซึ่งคาดว่าจะจะเป็นคณะทำงานในโครงการนี้เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2552 ณ บ้านเลขที่ 34 ตำบลบ้านแหง อำเภอแจว จังหวัดลำปาง ผู้เข้าร่วมประชุมในครั้งแรกนี้ประกอบด้วย 1) นายชาญศักดิ์ ศิริมังคลากุล ผู้ใหญ่บ้าน 2) นายประเสริฐ ธิปาละ นักแต่งเพลงท้องถิ่น 3) นายพิรวัฒน์ คำมูล ช่างขอ และ 4) นายประสาสิทธิ์ ใจกว้าง ปราชญ์ชาวบ้านด้านการแสดง พร้อมเยาวชนที่สนใจเข้าร่วมโครงการเข้าร่วมสังเกตการณ์จำนวน 6 คน ซึ่งสาระสำคัญของการประชุมประกอบด้วย

1.1 ชี้แจงความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของโครงการ

1.2 การสร้างความเข้าใจในแนวคิดการเมืองภาคพลเมือง โดยผู้วิจัยเป็นผู้นำเสนอต่อที่ประชุมในด้านความหมาย องค์ประกอบ และผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับชุมชน พร้อมทั้งได้ยกกรณีศึกษาใกล้ตัวเพื่อความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันอีกด้วย

อย่างไรก็ตามคำว่า “การเมือง” ในความหมายของผู้เข้าร่วมประชุมก็ยังติดกรอบอยู่เพียงการเลือกตั้ง และระบบโครงสร้างองค์การทางการเมืองตั้งแต่ระดับการเมืองท้องถิ่นไปจนถึงการเมืองระดับชาติ และเมื่อตรวจสอบความเข้าใจกับคำว่า “การเมืองภาคพลเมือง” ผู้เข้าร่วมประชุมกล่าวถึงเพียงการไปใช้สิทธิเลือกตั้งเท่านั้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกใช้คำว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ควบคู่กับคำว่า “การเมืองภาคพลเมือง” เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมมองกรอบเนื้อหาแจ่มชัดมากยิ่งขึ้น

1.3 การวางแผนโครงการ

1) รูปแบบการแสดงผลเพื่อถ่ายทอดแนวคิดการเมืองภาคพลเมือง แบ่งเป็นสองภาคคือ

ภาคแรกเป็นการขับร้องเพลงขอ โต้ตอบระหว่างชายหญิงเพื่อเสนอแนวคิดการเมืองภาคพลเมืองในภาพรวม ภาคที่สองเป็นการแสดงละครขอ เพื่อลงในรายละเอียดเนื้อหาเฉพาะประเด็นใดประเด็นหนึ่ง โดยมอบหมายให้ นายประเสริฐ ธิปาละ เป็นผู้ประพันธ์คำร้องในภาคแรก และมอบหมายให้นายพิรวัฒน์ คำมูล เป็นผู้แต่งบทละครขอ ในภาคที่สอง

นอกจากนี้ที่ประชุมยังมีความเห็นว่าควรมีการแสดงอื่น ๆ ประกอบหรือคั่นรายการด้วย ทั้งนี้เพื่อสร้างสีสันให้การแสดง จึงมอบหมายให้นายประชาติสิทธิ์ ใจกว้าง เป็นผู้ออกแบบการแสดงให้เหมาะสม แล้วนำมาประชุมกันอีกครั้ง

2) การฝึกซ้อมเยาวชน ที่ประชุมได้มอบหมายให้นายชาญศักดิ์ ศิริมังกลากุล เป็นผู้ดำเนินการฝึกซ้อมร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านท่านอื่น ๆ โดยใช้พื้นที่บ้านของนายชาญศักดิ์ เป็นสถานที่ฝึกซ้อม

3) การจัดแสดงครั้งที่ 1 กำหนดเอาวันที่ 5 กรกฎาคม 2552 ณ วัดบ้านร่องเห็ดพัฒนา ตำบลบ้านแหง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ซึ่งในวันดังกล่าวชุมชนจะจัดให้มีพิธีหล่อเทียนพรรษาแล้วจะนำการแสดงชุดนี้ไปแสดงสมโภชในงาน

4) การประชุมเพื่อสะท้อนผลการดำเนินงานในรอบที่ 1 กำหนดจัดในวันที่ 6 กรกฎาคม 2552 โดยผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลตามวิธีการที่ระบุไว้ในวิธีดำเนินการวิจัย และสะท้อนผลดังกล่าวแก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดเพื่อการปรับปรุงแก้ไข หรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

5) การฝึกซ้อมเยาวชนตามข้อเสนอแนะที่ได้จากการสะท้อนผล เป็นความรับผิดชอบของคณะผู้รับผิดชอบชุดเดิม

6) การบริหารโครงการ ที่ประชุมได้มอบหมายให้ผู้วิจัยทำหนังสือในนามโครงการวิจัยไปยังนายอำเภองาว ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภองาว และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแหง เพื่อแจ้งให้ทราบว่ามีการเคลื่อนไหวของโครงการในพื้นที่ เพื่อคณะผู้ร่วมศึกษาซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้นำชุมชนอยู่แล้ว จะได้ดึงศักยภาพของบุคคลดังกล่าวให้มาร่วมสนับสนุนโครงการเพิ่มเติม เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมครั้งนี้สมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น

2. ขั้นตอนการปฏิบัติ (Action)

ภายหลังการประชุมคณะทำงานแล้วได้มีการแบ่งหน้าที่ปฏิบัติงานตามความรับผิดชอบในแผนปฏิบัติการที่ร่วมกันกำหนดขึ้น ซึ่งในขั้นของการปฏิบัตินี้แบ่งออกเป็นสองช่วง กล่าวคือ

2.1 การคัดเลือกเยาวชนเข้าร่วมโครงการนั้นมีอยู่ 2 กลุ่มคือ กลุ่มแรกเป็นเยาวชนที่ปราชญ์ชาวบ้านเห็นว่ามีความสามารถและพรสวรรค์ในการแสดง จึงไปเชิญชวนให้มาฝึกเรียนขอ ส่วนอีกกลุ่มนั้นเป็นการฝากฝังจากผู้ปกครองของเยาวชนเอง ซึ่งเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ต้นจนเสร็จสิ้น โครงการมีจำนวน 6 คน ประกอบด้วย

2.1.1 นายปวีรรัต สุวรรณ อายุ 15 ปี นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนประชารัฐธรรมคุณ เป็นเยาวชนที่มีพรสวรรค์ทางการแสดงมาตั้งแต่ต้นจึงได้รับการคัดเลือกจากปราชญ์ชาวบ้านให้เป็นผู้นำของกลุ่มเยาวชน และมีส่วนสำคัญในการดูแลเยาวชนคนอื่น ๆ ในวง

2.1.2 เด็กหญิงปรารถนา ภัคดีแดง อายุ 11 ปี นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนคอนไชยวิทยา เป็นผู้มีความสนใจสมัครเข้าร่วมโครงการด้วยตนเอง ภายหลังจากฝึกซ้อมเป็นเยาวชนที่มีทักษะการแสดงสูง เป็นที่ชื่นชอบของผู้ชม

2.1.3 เด็กหญิงชลธิชา ป่าสม อายุ 10 ปี นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านแหงใต้ เป็นผู้มีความสนใจสมัครเข้าร่วมโครงการด้วยตนเอง และมีความตั้งใจในการฝึกซ้อมอย่างยิ่ง กอปรกับมีศักดิ์เป็นหลานของพ่อครูสิงห์ทอง ป่าสม ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านในโครงการ จึงมีโอกาสในการฝึกฝนนอกเหนือเวลาการฝึกของเยาวชนทั่วไป ทำให้เป็นเยาวชนที่มีความสามารถในการแสดงที่โดดเด่น และมีน้ำเสียงไพเราะ

2.1.4 เด็กหญิงอดิگانต์ เทพสุยะ อายุ 9 ปี นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนคอนไชยวิทยา ได้ผู้ติดตามเพื่อนเยาวชนที่เข้าร่วมฝึกซ้อมแล้วมีความสนใจ จึงได้รับการฝึกสอนจากปราชญ์บ้านไปพร้อมกัน มีความสามารถพิเศษในการฟ้อนรำ

2.1.5 เด็กหญิงจุฑารัตน์ บัวแก้ว อายุ 9 ปี นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนคอนไชยวิทยา ได้ผู้ติดตามเพื่อนเยาวชนที่เข้าร่วมฝึกซ้อมแล้วมีความสนใจ จึงได้รับการฝึกสอนจากปราชญ์บ้านไปพร้อมกัน

2.1.6 เด็กหญิงกุลวดี ศรีปัญญา อายุ 8 ปี นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนคอนไชยวิทยา เนื่องจากบิดาเคยเป็นศิลปินช่างฆ้องมาก่อนและอยากให้บุตรสาวสืบทอดศิลปการแสดงนี้ไว้ จึงส่งให้มาเรียนรู้ร่วมกับเยาวชนคนอื่น ๆ

2.2 การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านสู่เยาวชน ในขั้นตอนนี้ได้เกิดการเปลี่ยนแปลง ไม่เป็นไปตามแผนงานที่ระบุไว้ตั้งแต่แรกกล่าวคือ การขับร้องขอพื้นเมืองนั้นต้องอาศัยการเล่นดนตรีบรรเลงสด โดยนักดนตรีต้องมีความเชี่ยวชาญ สามารถพลิกเพลงท่วงทำนองได้ตามสถานการณ์ของผู้ขับร้อง ซึ่งนายชาญศักดิ์ ศิริมังคลากุล ที่รับผิดชอบในการฝึกสอนเยาวชนทางดนตรีนั้น เห็นว่าถ้าจะฝึกเยาวชนทางดนตรีให้มีความชำนาญเช่นนี้คงต้องใช้เวลามาก ในขณะที่ช่วงเวลาของโครงการวิจัยมีจำกัด ดังนั้นจึงได้มอบหน้าที่การเล่นดนตรีประกอบการขับร้องให้เป็นของปราชญ์ชาวบ้านซึ่งประกอบด้วย พ่อครูคำตัน ผิวผ่อง, พ่อครูเกตุ สุสินเทศ และ พ่อครูศรีทอง ป่าสม

ด้านการแต่งบทร้อง แต่เดิมเป็นหน้าที่ของนายประเสริฐ ธิปาสะ แต่เพราะความไม่ลงตัวของเวลาในการทำงาน จึงได้มอบหน้าที่นี้แก่นางฐิติگانต์ วารปรีดา (แสงดาว มิตรประชา) ศิลปินพื้นบ้านในเครือข่ายเดียวกันให้เป็นผู้ทำหน้าที่แทน พร้อมทั้งให้เป็นผู้นำในฝึกซ้อมร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านด้านดนตรีอีกด้วย

“...ทำหน้าที่แต่งบทขอ แต่งเสร็จแล้วก็เอามาเสนอกันอีกทีในกลุ่ม
ผู้ใหญ่ ลองกับคนตรีดูว่าจะเข้ากับสละ ล้อ ขอ ซึ่ง ใหม่ ผิดตัวไหนก็ให้เติม
เกินตัวไหนก็เอาออก...” (ฐิติกานต์ วารปรีดา. 22 มิถุนายน 2552)

การถ่ายทอดความรู้แก่เยาวชน ดำเนินการในช่วงหลังเลิกเรียน และในวันหยุดเสาร์-
อาทิตย์ หมุนเวียนไปตามบ้านปราชญ์ชาวบ้านต่าง ๆ ซึ่งในการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่เยาวชนนั้นต้อง
พร้อมเพรียงกันทั้งปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นศิลาปินขอ ปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นนักดนตรี และเยาวชนที่เข้า
ร่วมโครงการ จึงจะสามารถฝึกซ้อมกันได้ โดยศิลาปินขอจะทำหน้าที่ในการถ่ายทอดบทร้องและ
ท่วงทำนอง ในขณะที่ปราชญ์ชาวบ้านด้านดนตรีก็จะบรรเลงดนตรีประกอบ

“...สอนวันธรรมดาในตอนเย็น และก็วันเสาร์อาทิตย์ วันละชั่วโมง
สองชั่วโมง” (เฉลิม ดอกไม้หอม. 22 มิถุนายน 2552)

การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการขับขอลู่สู่เยาวชนนั้น ก่อนข้างลำบากและต้อง
อาศัยความอดสาหะของปราชญ์ชาวบ้านเป็นอย่างยิ่ง เพราะเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการอายุยังน้อยโดย
ต่ำสุดอายุเพียง 8 ขวบเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามการเข้าร่วมโครงการของเยาวชนแต่ละคนนั้นล้วน
เกิดจากความสมัครใจของตัวเอง หรือ ไม่ได้ได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครอง โดยการเอามา
ฝากกับปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นพ่อครูแม่ครู

“คือเด็กเขาสมัครมาเอง เราไปเลือกไม่ได้ คือถ้าเราไปเลือกมาแต่
เด็กไม่ยอมมา มันก็มีปัญหา” (ฐิติกานต์ วารปรีดา. 22 มิถุนายน 2552)

ในขณะที่เดียวกันเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการก็ไม่เคยมีประสบการณ์ด้านการขับขอลมา
ก่อน นอกจากนี้เยาวชนยังมีความสับสนระหว่างภาษาไทยและภาษาท้องถิ่นล้านนา กล่าวคือในบทคำ
ร้องที่ปราชญ์ชาวบ้านเขียนนั้น ใช้ตัวเขียนภาษาไทยแต่ทับศัพท์สำเนียงล้านนา แต่เมื่อเด็กอ่านบทคำ
ร้องกลับอ่านเพี้ยนเป็นสำเนียงไทยกลาง ปราชญ์ชาวบ้านต้องใช้วิธีการร้องนำแล้วให้เยาวชนร้องตาม
เป็นท่อน ๆ จนเยาวชนมีความสามารถในการขับร้องด้วยตนเอง

“เด็กไม่มีประสบการณ์เลย มาแรก ๆ เหมือนมาอ่านหนังสือเล่น...ที่
ก็ต้องสอนทำนอง สอนสำเนียงให้เด็กไปอีก...การเริ่มต้นสอนก็ต้องขอให้

เด็ก ๆ ฟังก่อนเพื่อให้รู้ทำนอง รู้สำเนียง รู้ว่าตรงไหนเอื้อน โดยตอนแรกนี้
ยังไม่ใช้ตะล้อ ซอ ซึ่ง ว่ากันสด ๆ ก่อน เมื่อสามารถว่าได้แล้วก็จะใช้ตะล้อ
ประกอบในตอนนั้นเลย...เด็กเขามีความพยายามเอาบทไปท่องที่บ้านบ้าง”
(จิตติกานต์ วารปรีดา, 22 มิถุนายน 2552)

“เด็กมันยังไม่ผ่านประสบการณ์มาก่อน มันต้องได้ผ่านการฟัง การ
ลองผิดลองถูก ต้องสอนเป็นอย่าง ๆ ไป” (คำตัน ฝิวผ่อง, 22 มิถุนายน 2552)

อย่างไรก็ตามด้วยระยะเวลาในการฝึกซ้อมที่มีอยู่อย่างจำกัด แม้เยาวชนจะสามารถ
จับขอได้เข้ากับท่วงทำนองแล้วแต่ก็ยังคงมีเอกสารบทขออยู่กับตัวตลอดเวลาเพราะไม่สามารถที่จะ
จดจำบทขอได้ทั้งหมด

“เด็กขอได้แต่ทั้งโน้ตไม่ได้ เพราะสีลจําของเด็กยังไม่ดีพอ” (เฉลิม
คอกไม้หอม, 22 มิถุนายน 2552)

ความยากลำบากในการถ่ายทอดความรู้แก่เยาวชนนั้นมิได้เป็นปัญหาสำหรับปราชญ์
ชาวบ้านแต่อย่างใด เพราะต่างก็มีความตั้งใจที่จะถ่ายทอดความรู้แก่เยาวชนอยู่แล้ว แม้จะต้องอาศัย
ระยะเวลาในการฝึกฝน และต้องมีความอดทนสูงต่อความสามารถในการเรียนรู้ของเยาวชนที่อายุ
น้อยก็ตาม ทั้งนี้เด็กและเยาวชนทั้งหมดต่างก็เป็นลูกหลานในหมู่บ้านของตนทั้งสิ้น

“ความลำบาก ความหงุดหงิดมันอยู่ที่เด็ก พวกเราไม่เป็นอะไร
หรือ เราเป็นกันแล้ว ถ้าเด็กผิดหรือพลาดไปก็เอาใหม่ ไม่เป็นปัญหา” (เกตุ
สุทินเทศ, 6 กรกฎาคม 2552)

“หมู่บ้านก็ต้องใช้ความอดความเพียร ค่อย ๆ สอนกันไป เสียงเป็น
อย่างไรก็ดัดดนตรีไปตาม” (พ่อศรีทอง ป่าสม, 6 กรกฎาคม 2552)

“ตอนฝึกก็ต้องคุมกันหน่อย เพราะเด็กมักจะเล่นไปด้วย...ต้องคุน
บ้าง (พีระวัฒน์ คำมูล 6 กรกฎาคม 2552)

2.3 การแสดงในครั้งแรกจัดขึ้นที่วัดร่องเห็ดพัฒนา ตำบลบ้านแหง อำเภองาว จังหวัด
ลำปาง ในวันที่ 5 กรกฎาคม 2552 โดยจัดให้เป็นการแสดงสมโภชในงานหล่อเทียนพรรษาของชุมชน
ครั้งนี้ได้รับเกียรติจาก นายสมเจตน์ เปรื่องนุษ นายอำเภองาว ให้เกียรติมาเป็นประธานและร่วม

สังเกตการณ์กิจกรรมในโครงการด้วย ซึ่งการแสดงในครั้งนี้ประกอบด้วยการแสดงดนตรีพื้นเมืองเพื่อโหมโรง จากนั้นจึงเป็นการขับซอโดยปราชญ์ชาวบ้าน และการขับซอโดยกลุ่มเยาวชน ตามลำดับ การแสดงในครั้งนี้ถือว่าเป็นครั้งแรกของเยาวชน จึงเกิดความประหม่า สำเนียงและท่วงทำนองผิดเพี้ยนไปมาก แต่ด้วยความพยายามของเยาวชนทำให้การแสดงผ่านพ้นไปได้ และได้รับการชมเชยจากคนในชุมชนอีกด้วย

“ครั้งนี้เด็กไม่ค่อยพร้อม ไปไม่ค่อยได้เท่าไร ไปคนละทิศคนละทาง แต่ชาวบ้านก็สนใจมาดูความสามารถของลูกหลาน” (เฉลิม ดอกไม้หอม.6 กรกฎาคม 2552)

การแสดงในวันดังกล่าวนั้นทัศนวิสัยไม่เอื้ออำนวย เพราะมีฝนตกตลอดทั้งวัน ทำให้เวทีการแสดงที่เตรียมไว้ไม่สามารถใช้งานได้ แต่เมื่อย้ายเวทีการแสดง ไปอยู่สถานที่ใหม่กลับทำให้ผู้ชมและผู้แสดงอยู่แยกออกจากกัน ทำให้การสื่อสารเนื้อหาสาระของการแสดงนั้นมีอุปสรรค กอปรกับในวันดังกล่าวมีกิจกรรมหล่อเทียนพรรษาด้วยทำให้ความสนใจของประชาชนไม่ได้อยู่ในจุด ๆ เดียว

“ซอวันนั้นทุกอย่างเตรียมพร้อมหมดแล้ว แต่ถึงเวลาจริง ๆ ฝนก็ตก ต้องย้ายเวที ดูลูกขสลักไปหมด เวทีก็แคบ คนดูก็อยู่ไม่เป็นที่ เป็นทาง” (พีระวัฒน์ คำมูล. 6 กรกฎาคม 2552)

3. ขั้นตอนการสังเกต (Observation)

การสังเกตการณ์ดำเนินงานของผู้เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยนั้นมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อตรวจสอบผลการดำเนินงานในด้านความสำเร็จ และปัญหาอุปสรรค โดยได้แบ่งการสังเกตออกเป็นสองช่วงคือ ช่วงของการเตรียมการและการแสดงจริง

3.1 ช่วงการเตรียมการ ผู้วิจัยพบว่า ปราชญ์ชาวบ้านมีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อทำความเข้าใจในแนวคิดการเมืองภาคพลเมืองโดยการหมั่นปรึกษาหารือกัน และให้ผู้วิจัยจัดหาข้อมูลเอกสารมาให้ นอกจากนี้ยังพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินงานของตนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย นับตั้งแต่การเปลี่ยนผู้รับผิดชอบภาระงาน โดยให้เป็นหน้าที่ของผู้ที่มีเวลาอย่างเพียงพอและสามารถเป็นครูเพื่อถ่ายทอดความรู้แก่เยาวชน ได้อย่างแท้จริง ซึ่งการปฏิบัติงานที่มุ่งความสำเร็จของงานเช่นนี้ เป็นภาพที่น่าประทับใจอย่างยิ่ง

ด้านการถ่ายทอดความรู้แก่เยาวชนนั้น พบว่าปราชญ์ชาวบ้านมีความเสียสละเป็นอย่างมากในการฝึกฝนเยาวชน ซึ่งในการเสียสละนี้มีค่าใช้จ่ายเพื่อให้เยาวชนสามารถจับข้อได้เท่านั้น หากแต่ยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้านไปสู่เยาวชนอีกด้วย

3.2 การแสดงเพื่อถ่ายทอดแนวคิดการเมืองภาคพลเมือง พบว่า เกิดฝนตกในระหว่างการแสดงทำให้การเสนอแนวคิดไม่มีความต่อเนื่อง กอปรกับผู้ชมอยู่อย่างกระจัดกระจายทำให้การถ่ายทอดเนื้อหาไม่อุปสรรคอย่างมาก นอกจากนี้ในวันดังกล่าวมีกิจกรรมหล่อเทียนพรรษาด้วย ทำให้ผู้ที่มาร่วมกันไม่ได้มีความสนใจอยู่ที่การแสดงเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา และดูแลบรรดาแขกที่เชิญมาร่วมในงาน ดังนั้นเมื่อผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้เข้าชมจึงพบว่าไม่มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระของการแสดงแต่อย่างไร จึงส่งผลให้การแสดงในครั้งนี้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์

อย่างไรก็ตามประชาชนมีความรู้พื้นฐานทางการเมืองเพียงเรื่องการใช้สิทธิ์เลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญเท่านั้น ส่วนแนวคิดทางการเมืองภาคพลเมืองในแง่มุมอื่นนั้นประชาชนมีความเข้าใจน้อย แต่เมื่อผู้วิจัยอธิบายเพิ่มเติมประชาชนจึงสามารถแสดงความคิดเห็นได้มากขึ้นในส่วนของ การปกป้องสิทธิของตนเองและการปกป้องสิทธิของชุมชน

“การเมืองภาคพลเมือง มันก็คือการที่เอาบ้ขายสิทธิ์ขายเสียง ถ้าใครเอาสตางค์มาหื้อ เขาก็บ้ขายเสียงหื้อเขา” (ทรงวุฒิ บัวแก้ว. 6 กรกฎาคม 2552)

“การเมืองภาคพลเมืองคือการที่ให้เรามีส่วนร่วม ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง...แม่คิดจะอี...พวกข้าราชการต้องรับใช้ประชาชน เงินเดือนก็เป็นเงินภาษีเขาต้องบริการประชาชน อยากให้เขาอู้ดีกับชาวบ้าน ไม่ใช่ว่ามาเอาใส่จาวบ้าน” (จำเนียร พันธุ์สุวรรณ. 6 กรกฎาคม 2552)

“สิ่งที่ดีเราก็ออม สิ่งที่ไม่ดีเราก็อไม่ยอม สิ่งที่ดีที่ถูกก็มี...เดือนแล้วมีคนมาปักเขตพื้นที่ป่า เขาก็พากันไป ผู้ใหญ่ อบต. ไปบอกว่าไม่ไรซ์ทองเป็นเป็นที่ของชาวบ้าน...ไปกันหลายคนก็สู้เป็นได้ (พื่อน อนุมติ. 6 กรกฎาคม 2552)

“ยะการเป็นกลุ่มนี้ดี จะได้รับการสนับสนุน เพิ่นจะมาแอ่ว...ที่ผ่านมายบ่เคยยะการคนเดียว ยะเป็นกลุ่มตลอด” (เลี้ยว มะ โนวรรณ. 6 กรกฎาคม 2552)

4. ขั้นการสะท้อนผล (Reflection)

ในวันที่ 6 กรกฎาคม 2552 คณะผู้วิจัยประกอบด้วย ผู้วิจัย และปราชญ์ชาวบ้านได้ประชุมเพื่อสรุปผลการดำเนินงาน โดยในเบื้องต้นได้ให้แต่ละคนสะท้อนความคิดเห็นต่อผลการดำเนินงานที่ผ่านมา หลังจากนั้นผู้วิจัยได้สะท้อนผลการสังเกตข้อที่ประชุม เพื่อสรุปเป็นบทเรียนในการพัฒนางานในวงรอบต่อไป ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

4.1 การสะท้อนผลของปราชญ์ชาวบ้าน มีอยู่ 3 ส่วนด้วยกันคือ 1) สิ่งแวดล้อม ในการแสดงครั้งนี้ไม่เอื้ออำนวยจึงมีผลต่อการดำเนินงานที่ไม่ประสบผลสำเร็จ โดยเฉพาะเรื่องดินฟ้าอากาศ และสถานที่ 2) ชาวชนยังไม่มีความมั่นใจในการแสดงออก ควบคุมน้ำเสียงและทำนองของตนเองไม่ค่อยได้ และ 3) การบริหารการแสดงที่ไม่เหมาะสม กล่าวคือมีการจัดกิจกรรมหลายอย่างในคราวเดียวกันทำให้ผู้ชมไม่ได้อยู่ ณ จุดแสดงตลอดเวลา ดังนั้นการสื่อสารเนื้อหาสาระจึงไม่มีความต่อเนื่อง

4.2 การสะท้อนผลของผู้วิจัย ซึ่งนอกจากจะมีความเห็นสอดคล้องกับปราชญ์ชาวบ้านแล้ว ยังมีความเห็นเพิ่มเติมในส่วนของการจัดการแสดง กล่าวคือ ปราชญ์ชาวบ้านมีบทบาทเป็นผู้แสดงมากเกินไป จนบดบังบทบาทของเยาวชนซึ่งเป็นจุดประสงค์หลักของการวิจัยครั้งนี้ที่ต้องการให้เยาวชนเป็นผู้ถ่ายทอดแนวคิดการเมืองภาคพลเมืองสู่ประชาชน กอปรกับบทคำร้องที่ใช้แสดง ไม่ได้มีเนื้อหาเฉพาะเจาะจงไปในเรื่องการเมืองภาคพลเมืองเพียงอย่างเดียว ทำให้ผู้ฟังไม่สามารถสรุปได้ว่า ผู้แสดงต้องการสื่อสารอะไรแก่ผู้ชม

กล่าวโดยสรุปในกระบวนการวิจัยในวงรอบที่ 1 นี้ โดยส่วนใหญ่เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคณะผู้วิจัยเป็นหลัก ทั้งในแง่ของเนื้อหาสาระแนวคิดการเมืองภาคพลเมือง กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการขับร้องเพลงชอแก่เยาวชน และกระบวนการนำเสนอแนวคิดการเมืองภาคพลเมืองสู่เยาวชน กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวจะเป็นข้อมูลสำคัญของคณะผู้ศึกษาในการพัฒนากระบวนการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในวงรอบต่อไป

ผลการดำเนินการในวงรอบที่ 2

การดำเนินการในวงรอบที่ 2 นี้ คณะผู้ร่วมศึกษาได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินงานเช่นเดียวกับวงรอบแรก โดยการนำเอาผลสะท้อนจากวงรอบที่ 1 มาเป็นข้อมูลในการพัฒนาปรับปรุงการจัดแสดงเพื่อถ่ายทอดแนวคิดการเมืองภาคพลเมืองให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป ซึ่งผลการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนเป็นดังนี้

1. ขั้นวางแผน (Planning) ในการประชุมคณะผู้วิจัยเมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2552 หลังจากที่ได้รับทราบผลการดำเนินงานที่ผ่านมาแล้ว ได้ร่วมกันวางแผนเพื่อการพัฒนาในงานในวงรอบใหม่ ประกอบด้วย

บทคำร้อง ได้มอบหมายให้ นางจิตติگانต์ วรปริดา แต่งขึ้นใหม่ทั้งหมด เพราะบทเดิม มีเนื้อหากว้างขวางไม่เฉพาะเจาะจง ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการทำความเข้าใจเนื้อหาสาระของผู้ชม โดยให้มุ่งเป้าไปที่เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา ที่ไม่จำกัดบทบาทอยู่เพียง หน้าที่ตามระบบราชการเท่านั้น แต่ให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการพัฒนาต่าง ๆ นับตั้งแต่การร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ โดยบทร้องที่ แต่งขึ้นใหม่นั้นในช่วงแรกของบทขอจะเป็นการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ตลอดทั้งรำลึกครู- อาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทศิลปการขอ เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ศิลปิน และให้การแสดง ดำเนินไปด้วยดี จากนั้นก็เป็นการเชิญชวนประชาชนทั้งหลายให้มาร่วมรับฟังเนื้อหาสาระที่ศิลปินช่าง ขอจะทำการแสดง

จะยกมือไหว้จักไปมือसान	เคารพขอวางยอसानใส่แก้ว
พระพุทธพระธรรมพระสังฆเจ้า	คนที่เปิ่นแก้วในศาสนา
ยกมือสืบนิ้วกำแก้วเกศา	เทวนุตรวดอินทร์พรหมจันแก้ว
ได้มาขอดแล้วสำนักที่นี่	
ยกมือสืบนิ้วกำแก้วเกศา	แม่ธรณี คุณนาคดำได้
จะขออักษฝามือขึ้นไหว	ฮือได้เป็นดอกไม้รูปเทียนมา
ยกมือสืบนิ้วกำแก้วเกศา	มุลศรัทธา ศรัทธาที่นี่
ตั้งเป็นวันดี บ่ใหม่ บ่ฮ้อน	
เมื่อในวันนี้ก็จะเข้ามาหา	ปวงชนประชาพี่น้องชาวบ้าน
บ่ได้เห็นือดหนาวคางเอยเหมยค้ำ	พี่น้องชาวบ้านมาฟังกันคู่คน
เมื่อในวันนี้บ่ได้ถอยหน	พี่น้องทุกคนมาฟังกันที่นี่
ก้อยไหวจื่อฮือเจ้าพี่น้อง	

จากนั้นจึงเข้าสู่เนื้อหาสาระแนวความคิดการเมืองภาคพลเมือง ซึ่งในการแสดงครั้งนี้มุ่งเน้นให้ ประชาชนทราบถึงสิทธิ ความเท่าเทียมของพลเมือง และชี้ให้เห็นความสำคัญของการเข้าไปมีส่วน ร่วมในกระบวนการพัฒนาต่าง ๆ ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผล และ ร่วมรับผลประโยชน์ โดยในบทร้องนั้นจะสลับกับบทพูดซึ่งเป็นการแสดงคล้ายละครขอ

ถึงเวลาแล้วจะมีสิทธิ์มีเสียง	ขอไขสำเนียงให้พี่น้องชาวบ้าน
จะแก้ไขจำฮือฟังกันนั้น	ฮือพี่น้องชาวบ้านเห็นความสำคัญ
ในวันนี้ฮือสิทธิเด้ากัน	ข้าราชการกับชาวบ้านนอเจ้า

ก้อยใจเอาฮ้อเจ้าพี่น้อง

มาช่วยกันคิดจวดยกันแก้ไข

มาช่วยกันคิดป้อลุงแม่ป้า

ฮ้อพี่น้องจ้วยคิดและจ้วยแก้ไข

ก้อยไหวจีฮ้อมันเป็นน้ำแล้ว

ขอฮ้อพี่น้องมีความต้องการ

บ่ว่าคนหนุ่มนี้ยังคนเฒ่า

ขอฮ้อประชาชนตัดสติใจแต่หนา

ฮ้อพี่น้องตัดสติใจไปโวยบ่จ่า

การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

บ่ว่าคนหนุ่มไปยังคนเฒ่า

บ่มีราชการคนใดข่มเหง

คงบ่เป็นหยั่งกะสาวหล้าฮ้อพี่น้อง

ในผลประโยชน์บ่เป็นของใผ

ผลประโยชน์ออกมาในวันนี้แล้ว

การมีส่วนร่วมและตัดสติใจ

ประชาชนคนเขาอยู่ได้คุ้มฟ้า

การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ถ้าอาจารย์เป็นมาสัมภษณ์นั้นเล่า

ในเมื่อวันนี้เป็นออกกฎหมาย

เหมือนข้าราชการเขาในวันนี้แล้ว

ทางประชาชนมีความต้องการ

ดีเรื่องผ่านมานั้นมันล้าฮ้อย

บันเดียวเดี่ยวนั้นมันบ่ได้ถอยหน

ก้อยมาฟังกันเอาหนอเจ้าพี่น้อง

ประชาชนมีส่วนร่วมตัดสติใจ

ประเทศของเขามีเจ้าป้อจัน

น้ำใจป้อหลวงท้วมทั้นดวงใจ

พระทัยป้อนั้นกำเสียใจแต่แต่

ประชาชนพี่น้องมาปรึกษากัน

ฮ้อประชาชนมีอำนาจนั้นเล่า

จะหยะจาใดต่อไปตางหน้า

พี่น้องอวอว่าจะว่าจะใด

ก้อยคคตัวไหวเข้ามาคนี้

ประชาชนคนงามในหมู่บ้านเจ้า

บ่ว่าสาธุเจ้าและคนธรรมดา

บ่ว่าเรื่องใดมาก้อยจำวันไหว

ฮ้อพี่น้องวงศ์วานยะการนอเจ้า

ฮ้อพี่น้องเจ้ายะการเอเอง

ฮ้อพี่น้องเลือกเองนอตัวท่านข้า

เป็นของคนไทยทุกคนหนอเจ้า

ของหมู่เฮาเจ้าประชาชนคนไทย

ยะหยั่งลงไปของหมู่เฮาเจ้า

ชาวบ้านทุกคนมีสิทธิ์หนอเจ้า

ฮ้อพี่น้องเขาเจ้าตอบตามสบาย

ฮ้อพี่น้องชาวไทยมีอำนาจหนอเจ้า

บ่ห้อราชการเอาเปรียบเขาได้

เอาเปรียบเขาได้ล้าฮ้อยเหลือหน

ฮ้อชาวบ้านทุกคนมีอำนาจหนอเจ้า

จะยะอันใดบ่ฮ้อจุงไปว่าอัน

เป็นป้อหลวงบ้านของประเทศไทย

หั้นเฮาชาวไทยมีกำค่นมา

ขออณัฐบาลฮ้อหั้นใจหนอเจ้า

เฮาปากันเข้าตรวจสอราชการ

ประชาชนพี่น้องตัดสินใจช่วยกัน เอาอำนาจสำคัญคืนมาหนอเจ้า
มาช่วยกันเอาคืนมาแต่แต่

ถ้าประชาชนเขามีอำนาจนั้นหนา ราชการนั้นกาอำนาจน้อยลงหนอเจ้า
ขอหื้อประชาชนของเฮานั้นเล่า มาช่วยกันเข้าร่วม ไม้ร่วมมือ
ประชาชนของเขาช่วยกันนั้นหรือ ร่วมไม้ร่วมมือร่วมสมองหนอเจ้า
ประเทศไทยของเขาจะเจริญแต่แต่

ประชาชนของเราแก้ไขปัญหา ตั้งคณะกรรมการขึ้นมาหนอเจ้า
ประสานการทำงานกับรัฐนั้นเล่า ประชาชนของเรามีส่วนร่วมหนอเจ้า
การรับฟังปิตักฎหมาย เจริญพี่น้องเจ้านายตั้งกลุ่มเคื้อเจ้า
ความคิดเห็นของเขาดีแต่แต่

การประชุมเฮานั้นราชการบ่สน ความคิดเห็นประชาชนตัดสินใจได้
ยะยังทำยังลงไปนั้นไซ้ ประชาชนเป็นใหญ่เหมือนกันคู่คน
ต้องฟังอำนาจและทราบเหตุผล ฟังประชาชนถึงโครงการนอเจ้า
ตั้งกรรมการขึ้นเอาหนอเจ้าพี่น้อง

ฮื้อประชาชนพี่น้องตั้งหลาย ดึงหญิงดึงชายชาวไทยทั่วหน้า
อดีตมีจนประชาชนทั่วหล้า ชาวไฮ่ชวาก็ประชาธิปไตย
พี่น้องอวออยู่แห่งหนไหน เขาเป็นคนไทยมีอำนาจว่าอัน
ประชาชนตั้งวันฮื้อมีอำนาจแต่แต่

ฮื้อตัวของเฮานี้ยังช่วยคน ฮื้อประชาชนมีอำนาจบ่น้อย
ในความต้องการของประชาชนเรียบร้อย มีอำนาจบ่น้อยกว่าราชการ
ฮื้อมีสิทธิทัดเทียมเท่ากัน หน้าที่การงานการเงินว่าอัน
ให้พี่น้องช่วยกันในวันนี้แล้ว.

ขอฮื้อพี่น้องทั่วทุกแห่งหน ชาวไทยทุกคนมากมายหลายหน้า
ฮื้อประชาชนมีส่วนร่วมน้อหล้า การขายการค้าเฮาจะบ่ขาดทุน
ว่าในวันนี้มันบ่ได้หายศูนย์ ฮื้อประชาชนช่วยกันนอเจ้า
เป็นเอาตัวเอามันบ่เนาจะแล้ว

ราษฎรทุกคนเป็นที่ปรึกษา ประชาชนธรรมดามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับ
เขาเป็นคนไทยอย่าได้เดือดร้อน มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับเหมือนกันทุกคน
ว่าในวันนี้บ่ได้ถอยหน ชาวไทยทุกคนช่วยกันทั่วหน้า
เป็นที่ปรึกษาอวอพี่น้อง

ฮื้อประชาชนแสดงความคิดเห็น ทุกทุกประเด็นนอนายท่านเจ้า

บ่่าไฟใใคนแ่กคนแ่ก
 จะตั้งกำร้อ่งและยังกำจำ
 ทุกราชการเป็นของรัฐนั้นแ่ลว
 จะทำอันใดลงไปนั้นหนา
 ถ้าบ่อย่างนั้นมันจะแ่คือคร้อน
 ว่าในวินนี้บ่หือหมองหงา
 บ่มีปัญหาขึ้นมาอย่างนั้น
 ประเทศบ้านเมืองรุ่งเรืองนักหนา
 ฮื้อประชาชนมีอำนาจแ่เต็มร้อย
 ฮื้อมีอำนาจหักเหียมกับเขา
 ยะหย้งลงไปก็ไ้กำไฮทั้งนั้น
 การมีส่วนร่วมส่วนร่วมอะหย้ง
 จะตัดสินอันใดลงไปอย่างนั้น
 อย่าฮื้อเสียดไปย้งทรัพย์สิน
 ฮื้อใสแแวแวมเหมือนแ่แก้วซ้วยน้ำ
 การดำเนินการให้จาวบ้านตัดสิน
 จัดการจัดงานส่วนร่วมอย่างนั้น
 ว่าในวินนี้ตั้งบ่ไ้หมองศรี
 สำคัญจำจางขอว่าไ้
 ประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน
 การมีส่วนร่วมในงานเรียบร้อย
 ขอรัฐบาลจงไ้แบ่งปัน
 บ่ไ้หมองหงาอันใดแ่แ่แ่
 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล
 จะบอกอันใดลงไปว่าอัน
 ว่าในวินนี้บ่ไ้แ่แเส
 ฮื้อมีหลักการอำนาจเลิศล้ำ
 ซอมาจำคนักอู่มาจำคหลาย
 อาจารย์มาถามบ่ไ้หลีกวัน
 ซอมาเรื่องนี้เป็นเรื่องอาหย้ง
 ว่าเรื่องอันใดให้ตอบมาเดี้ยวันนี้

วินนี้มันเล่าเสนอแ่นะออกมา
 วินนี้แ่ลวหนาไ้มาจจากล่าวค้ำน
 พิจารณาถึงความถูกต้อง
 ฮื้อมันถูกต้องหนอต้วหมู่เฮา
 ฮื้อต้วหมู่เฮาอยู่ดีท้วหน้า
 เจริญก้าวหน้าไปไกลบ่น้อย
 หนอต้วหมู่ฮื้อประชาชนคนเฮา
 คิดหย้งก็เอาชายหย้งก็ไ้
 มีความจริงจ้งลงไปว่าอัน
 ฮื้อรัฐบาลไ้ตรงท้วฮื้อดี
 บ่มีมลทินสคใสผ่องแ่
 ตั้งจายสิ่งมึงป็น้องจาวบ้าน
 ฮื้อปฏิบัติการลงไปด้วยดี
 การงานตีมีฮื้อเจริญก้าวหน้า
 ป็น้องทุกคนรับผลบ่น้อย
 งานใหญ่งานน้อยทำอยู่ตั้งวัน
 ฮื้อสิทธิเท่ากันกับประชาชนหนอเข้า
 ฮื้อประชาชนเป็นคนกล่าวอ้าง
 ฮื้อรัฐบาลแ่ไขคูแล
 แ่ไขคูแลป็น้องจาวบ้าน
 กล้วเป็นจ้งหนอนาย มาบรรยายเป็นเส้น
 ตอบไปเป็นเส้นกู่อย่างพันอัน
 ฮื้อป็น้องวงวานตอบมาฮื้อไ้
 เป็นหว่าง แลนอ ขอปลงขอ

หย่างก่อนเตอะนอ จ้างไม้

การฝึกซ้อม ที่ประชุมให้เป็นหน้าที่ของปราชญ์ชาวบ้านทุกคนต้องร่วมมือกัน เพราะในการซ้อมแต่ละครั้งนั้นต้องพร้อมเพรียงกันทั้งปราชญ์ชาวบ้านด้านการแสดงและปราชญ์ชาวบ้านด้านดนตรี จึงจะทำการซ้อมได้ โดยที่ประชุมมอบหมายให้นายประชาติธิ์ ใจกกว้าง เป็นผู้ประสานงานหลักระหว่างปราชญ์ชาวบ้านและเยาวชน ในการกำหนดเวลาและสถานที่ในการฝึกซ้อมแต่ละครั้ง ส่วนการแสดง ให้จัดเพื่อเสนอแนวคิดการเมืองภาคพลเมืองโดยเฉพาะเท่านั้น และควรจัดแสดง 2 ครั้งเพื่อความคุ้มค่ากับระยะเวลาที่ได้ฝึกซ้อมมาอย่างยาวนาน โดยครั้งแรกให้จัดแสดงที่ตลาดสดบ้านร่องเห็ด ในวันที่ 8 สิงหาคม 2552 และครั้งที่ 2 จัดแสดงที่บ้านบ่ออ้อ ตำบลบ้านแหง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ในวันที่ 22 สิงหาคม 2552

การแสดงในรอบนี้นั้นทางโครงการได้รับการสนับสนุนจาก ว่าที่ร้อยตรีนิทัศน์ กับเจี๊ยง (คำหรั่ง ห้วยไทร) ศิลปินชอพื้นเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ได้นำการแสดงละครของเยาวชนในสถาบันอุดมศึกษามาร่วมแสดงด้วย เพื่อสร้างสีสันให้กับโครงการ ดังนั้นที่ประชุมจึงได้ร่วมกันกำหนดลำดับขั้นของการแสดง คือ อันดับแรก เป็นการแสดงของพ่อครูแม่ครู (ปราชญ์ชาวบ้าน) ซึ่งเป็นการแสดงโหมโรงเพื่อรำลึกครู-อาจารย์ และเชิญชวนชาวบ้านมาร่วมชมการแสดงของเยาวชน ต่อมาจึงเป็นการแสดงของเยาวชนที่ผ่านการฝึกฝนของปราชญ์ชาวบ้าน โดยเป็นการแสดงเนื้อหาการเมืองภาคพลเมืองล้วน ๆ และสุดท้ายเป็นการแสดงของเยาวชนช่างชอจากจังหวัดเชียงใหม่โดยเน้นความบันเทิงเป็นหลัก

2. ขั้นการปฏิบัติ (Action) ตามแผนปฏิบัติการนั้น แบ่งออกเป็นสองส่วนคือขั้นการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่เยาวชน และขั้นการแสดงจริง

ขั้นการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่เยาวชน ในรอบนี้มีการดำเนินการที่เป็นระบบมากขึ้น มีกรอบเนื้อหาในการสอนเยาวชนที่ชัดเจน ตลอดทั้งเยาวชนมีพื้นฐานมาบ้างแล้วตั้งแต่การดำเนินงานในวงรอบที่ 1 ในขั้นนี้ภาระงานส่วนใหญ่ของปราชญ์ชาวบ้านจึงเป็นการพัฒนาต่อขีดความสามารถเดิมของเยาวชนให้สูงขึ้น และฝึกฝนให้เยาวชนมีความมั่นใจในการออกเสียงสำเนียงชอให้มีความชัดเจน ถูกต้องตามจันท์ลักษณะ แต่ถึงอย่างไรก็ตามเยาวชนก็ยังจำเป็นต้องใช้บทชออยู่ เพราะไม่อาจจำเนื้อหาได้ทั้งหมด

ขั้นการแสดงเพื่อนำเสนอแนวคิดการเมืองภาคพลเมือง มีกำหนดจัดสองครั้งคือที่บ้านร่องเห็ด และบ้านบ่ออ้อ ตำบลบ้านแหง อำเภองาว จังหวัดลำปาง โดยการแสดงที่บ้านร่องเห็ดใช้สถานที่บริเวณตลาดชุมชนในการจัดการแสดง มีผู้สนใจเข้าชมเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพราะเป็นการแสดงอยู่ใจกลางชุมชน และมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมผ่านหอกระจายข่าวของหมู่บ้านและวิทยุ

ชุมชนอย่างต่อเนื่อง ก่อนเริ่มทำการแสดงได้รับเกียรติจากนายชาญศักดิ์ ศิริรังษลาภกุล ผู้ใหญ่บ้านบ้านร่องเห็ดกล่าวเปิดการแสดง โดยได้เกริ่นนำให้ประชาชนที่มาร่วมชมการแสดงทราบว่า การแสดงในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดแนวคิดการเมืองภาคพลเมือง ซึ่งเป็น โครงการที่อยู่ภายใต้การสนับสนุนของสถาบันพระปกเกล้า

การแสดงชุดแรกเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ตั้งแต่แรกคือ การแสดงของพ่อครูแม่ครู (ปราชญ์ชาวบ้าน) ซึ่งบทขอส่วนใหญ่มักจะเป็นบทไหว้ครู-อาจารย์ ตามแบบแผนวัฒนธรรมท้องถิ่น จากนั้นจึงเป็นการขอเพื่อเชิญชวนพี่น้องชาวบ้านมาร่วมชมการแสดงของเยาวชน และเกริ่นนำเนื้อหาสาระสู่แนวคิดการเมืองภาคพลเมือง

การแสดงชุดต่อมา เป็นการแสดงของเยาวชนที่ถูกถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการขับร้องเพลงขอมมาจากปราชญ์ชาวบ้านอีกทอดหนึ่ง ซึ่งการแสดงจะเป็นลักษณะกึ่งละครขอ กล่าวคือช่างขอแต่ละคนจะแสดงบทบาทสมมุติต่าง ๆ เช่น เป็น แม่ ลูก ผู้นำชุมชน และเพื่อนบ้าน เป็นต้น แต่ไม่ได้ออกท่าทางจริงหรือแต่งกายให้สมจริงตามบท เป็นเพียงการนั่งขับร้องอยู่กับที่ตามแบบการขอในอดีต ส่วนเนื้อหาสาระของการแสดงนั้น เป็นการสื่อสารให้ประชาชนได้ทราบว่าขณะนี้กฎหมายได้เปิดโอกาสให้สามารถใช้สิทธิ์ใช้เสียงได้อย่างเต็มที่ เพื่อตรวจสอบและติดตามการทำงานของภาครัฐ นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระดับต่าง ๆ และส่งเสริมให้เกิดการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหาในชุมชน

การแสดงชุดสุดท้ายเป็นการแสดงของเยาวชนช่างขอจากจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา ซึ่งเป็นการแสดงละครขอเต็มรูปแบบ กล่าวคือมีการออกกสิลาท่าทางและแต่งตัวตามบทบาทของตัวละครแต่ละตัว มีการสอดแทรกมุขตลกอยู่ตลอดเวลา จึงได้รับความสนใจจากผู้ชมเป็นอย่างมาก เนื้อหาการแสดงกล่าวถึง การใช้สิทธิ์เลือกตั้งของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ

อนึ่งการที่เยาวชนที่ผ่านการฝึกฝนโดยปราชญ์ชาวบ้านไม่สามารถแสดงละครขอได้เช่นเดียวกับเยาวชนช่างขอจากจังหวัดเชียงใหม่ นั้น เพราะยังไม่เคยมีประสบการณ์ในการแสดงที่เพียงพอ และมีเวลาในการฝึกซ้อมจำกัด กอปรกับวัฒนธรรมการแสดงขอของจังหวัดลำปางมีแบบฉบับเป็นของตนเอง จึงไม่สามารถแสดงได้ในลักษณะเดียวกับเยาวชนช่างขอจากจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนเยาวชนช่างขอจากจังหวัดเชียงใหม่ นั้นส่วนเป็นนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ที่มีประสบการณ์ในการแสดงมาอย่างยาวนาน นอกจากนี้เยาวชนหลายคนยังเป็นช่างขออาชีพอยู่แล้วอีกด้วย

การจัดแสดงครั้งที่ 2 ในวโรบทที่ 2 จัดขึ้นที่วัดศรีบุญเรือง บ้านบ่อฮ้อ ตำบลบ้านแหง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2552 โดยได้รับเกียรติจากนายพนันท์ ดอกจันทร์ ผู้ใหญ่บ้านบ้านบ่อฮ้อ มาเป็นประธานกล่าวเปิดการแสดง ซึ่งมีลำดับชั้นการแสดงเช่นเดียวกันการแสดงครั้งที่ผ่านมา หากแต่ในครั้งนี้เห็นชัดว่าเยาวชนมีความมั่นใจมากยิ่งขึ้น และการแสดงเป็น

ธรรมชาติมากขึ้น ขณะเดียวกันปริมาณผู้ชมก็มีมากยิ่งขึ้นกว่าเดิมอีกด้วย ซึ่งนอกจากจะเป็นผลจากการประชาสัมพันธ์แล้ว ที่สำคัญคือความสำเร็จในการแสดงครั้งที่ 1 ที่บ้านร่องเห็ด มีการเล่าลือกันเองภายในชุมชนทำให้ผู้ที่พลาดโอกาสในการชมครั้งที่ผ่านมามีความต้องการมาชมในครั้งนี และผู้ที่เคยชมมาแล้วก็ต้องการชมอีกครั้ง

3. ขั้นการสังเกต ผู้วิจัยได้ทำการสังเกตการดำเนินงานตามโครงการ ใน 3 ส่วน คือ 1) ระหว่างการถ่ายทอดภูมิปัญญา 2) ระหว่างการแสดง และ 3) ภายหลังจากการแสดง

การถ่ายทอดภูมิปัญญา พบว่า ปราชญ์ชาวบ้านทั้งหมดต่างทุ่มเท และเสียสละเวลาแก่เยาวชนเป็นอย่างมาก ส่วนหนึ่งอันเนื่องมาจากระยะเวลาในการฝึกซ้อมที่มีอยู่จำกัด ทำให้ต้องเร่งรัดเพื่อความชำนาญของเยาวชน กอปรกับความไม่สมบูรณ์แบบในการแสดงครั้งแรก จึงทำให้เกิดแรงกดดันที่จะทำให้การแสดงครั้งนี้ประสบความสำเร็จให้ได้ สำหรับเยาวชนนั้น ก็มีความตั้งใจเพิ่มมากขึ้น แต่ก็ยังต้องอยู่ในการควบคุมของปราชญ์ชาวบ้านอย่างใกล้ชิด เพราะเยาวชนกลุ่มนี้อายุยังน้อยจึงมีการเล่นหยอกล้อกันอยู่บ้าง แต่อย่างไรก็ตามนอกจากวันที่มีการฝึกซ้อมร่วมกันแล้ว เยาวชนทั้งหมดต่างก็นำบทออกไปฝึกฝนด้วยตนเองในยามว่าง

การแสดงเพื่อถ่ายทอดแนวคิดการเมืองภาคพลเมือง พบว่า เนื้อหาสาระในการแสดงพุ่งเป้าไปที่เรื่องการส่งเสริมมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา โดยเฉพาะการแสดงของเยาวชนที่ผ่านการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้าน ส่วนการแสดงของเยาวชนจากจังหวัดเชียงใหม่มีส่วนในการสร้างสีสันเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งกลายเป็นแรงจูงใจของประชาชนที่อยากติดตามไปชมการแสดงอีกครั้ง

ผลการดำเนินงานภายหลังจากการแสดงแล้วเสร็จ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดภูมิปัญญา เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ และผู้ชม พบว่า ปราชญ์ชาวบ้านมีความพอใจกับผลงานของเยาวชนเป็นอย่างมาก ทำให้มีกำลังใจที่จะถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับเยาวชนในโอกาสต่อไป แม้โครงการจะจบแล้วก็ตาม พร้อมทั้งมีความเชื่อมั่นว่าหากเยาวชนได้รับการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องก็จะกลายเป็นศิลปินท้องถิ่นที่มีคุณภาพ

สำหรับเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการต่างรู้สึกดีใจที่ได้มีโอกาสได้ร่วมโครงการในครั้ง นี้ และภูมิใจในความสำเร็จของตนเอง นอกจากนี้ยังมีความต้องการที่จะพัฒนาตนเองให้มากกว่านี้เพื่อจะได้เป็นความสามารถพิเศษติดตัว และที่สำคัญคือจะเป็นการร่วมสืบสานวัฒนธรรมของท้องถิ่นด้วย

“อยากขอต่อไป เพราะจะเป็นความสามารถพิเศษของเรา และจะได้อนุรักษ์วัฒนธรรมด้วย...” (ปริวรรต สุวรรณ. 18 กันยายน 2552)

ในส่วนของผู้ชมนั้นผู้วิจัยมุ่งสัมภาษณ์เพื่อตรวจสอบความรู้ความเข้าใจในแนวคิด

การเมืองภาคพลเมือง เฉพาะประเด็นที่เป็นการแสดงของเยาวชน พร้อมทั้งสัมภาษณ์เพื่อการประเมินคุณค่า และการนำไปใช้ โดยด้านความรู้ความเข้าใจนั้นพบว่า ก่อนที่จะได้รับชมการแสดงนั้นไม่รู้จักคำว่า “การเมืองภาคพลเมือง” แต่ถ้าเป็นเพียงคำว่า “การเมือง” นั้นต่างเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันคือ หมายถึงการใช้สิทธิเลือกตั้งในระดับต่าง ๆ หรือการทำหน้าที่ของผู้แทนประชาชนตั้งแต่ระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับชาติ สำหรับคำว่าการเมืองภาคพลเมือง หรือ การเมืองภาคประชาชนแม้จะเคยได้ยินมาบ้างแต่ก็ไม่สามารถระบุได้ว่าคืออะไร มีความสำคัญอย่างไร ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ผู้วิจัยเลือกนำเสนอแนวคิดของคำว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน” แทนคำว่าการเมืองภาคพลเมืองและการเมืองภาคประชาชน ตรง ๆ เพื่อให้ง่ายต่อการสื่อสารทำความเข้าใจของคนในชุมชน ประการสำคัญอีกอย่างคือ ผู้ชมไม่มีความสามารถอย่างเพียงพอที่จะคิดวิเคราะห์ เนื้อหาการแสดงแล้วเชื่อมโยงไปสู่สาระสำคัญของแนวคิดการเมืองภาคพลเมือง แต่ประชาชนสามารถจดจำสถานการณ์ต่าง ๆ ในเนื้อเรื่องที่ทำการแสดงได้ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าจะประโยชน์เมื่อประชาชนเจอสถานการณ์จริงด้วยตนเอง

“ขอเรื่อนั้นเรื่อนี้เฮาฮู้หมดระ แต่จะให้เฮามาอธิบายนี่อธิบายบ่ถูก มันอาจอธิบายได้อยู่แต่มันก็บ่ละเอียด” (จำเนียร พันธุ์สุวรรณ. 18 กันยายน 2552)

ประชาชนที่รับชมการถ่ายทอดแนวคิดการเมืองภาคพลเมือง นั้นมีความรู้ความเข้าใจในระดับการปฏิบัติของชุมชน เช่นการรวมกลุ่มอาชีพ การให้ความร่วมมือกับชุมชน ความจำเป็นในการสื่อสาร ข้อคิดเห็นและความต้องการไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการปกป้องสิทธิประโยชน์ของคนและคนในชุมชน นอกจากนี้ผู้ชมยังต้องการเข้าไปมีบทบาทในกระบวนการพัฒนา โดยเฉพาะการรวมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

“การเมืองภาคพลเมืองก็คือเฮานี้อ จะอยู่กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอะหยังนี่คือการเมืองภาคพลเมือง...เฮาจะยะหยังก็ต้องรวมกลุ่มกัน ร่วมไม้ร่วมมือกัน มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเป็นตัวแทน คนนั้นจัดการเรื่อนั้น คนนี้จัดการเรื่อนี้...เฮามีประชาธิปไตยในตัว มีสิทธิ มีเสียงทุกอย่างอยู่ที่ตัวเรา คนนั้นเฮาบ่ชอบเฮาก็ว่าได้ คนไหนเฮาชอบเราก็กั้นดีด้วย คนไหนทำบ่ดีเฮาก็กั้นดีด้วย ซึ่งบ่มีใผบังคับ เฮามีสิทธิเต็มที” (จำเนียร พันธุ์สุวรรณ. 18 กันยายน 2552)

“หื้อหมู่ชาวบ้านทำมาหากินแบบที่ว่าโปรงใส บ่คด บ่โกง มีส่วนกัน ร่วมมือกัน ไม่ต้องไปหวังคนใหญ่ๆ โดๆ” (แสงหล้า ใจเรียง, 18 กันยายน 2552)

“หมู่เฮาไค้ไค้ยังก็รวมกลุ่มกันขอไป ข้ำราชการกับเฮาก็มีสิทธิเท่าเทียมกัน...คือประชาชนเฮานี้จะได้มีสิทธิมีเสียง ต้องการอะหยั่งจากรัฐบาลเฮาก็ต้องเสนอไป...เป็นหื้อสิทธิหื้อเสียงเฮาเต็มที่แล้วไช้ก่อ” (สังวาล บัวแก้ว, 18 กันยายน 2552)

ประชาชนมีความภาคภูมิใจในความสามารถของเยาวชนที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสนอแนวความคิดการเมืองภาคพลเมือง และได้รับความรู้เพิ่มขึ้นจากการแสดงของเยาวชน พร้อมทั้งยังเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะที่เป็นผลงานของเยาวชน

“ภูมิใจที่ละอ่อนเฮากล้าแสดงออก เราไค้ไค้ความฮู้จากละอ่อนมาแหลม ละอ่อนมันเก่ง” (แสงหล้า ใจเรียง, 18 กันยายน 2552)

“ฮู้สึกดีที่เป็นได้ฟื้นฟูวัฒนธรรมของคนเก่า ๆ ขึ้นมาแหลม เฮาชอบดวย” (สังวาล บัวแก้ว, 18 กันยายน 2552)

“ดีใจมาก ภูมิใจมากที่ละอ่อนมาช่วยฟื้นฟูวัฒนธรรมบ้านเฮา เด็กกล้าแสดงออกมาก ผู้ใหญ่บางคนยังชะบ่ได้” (ทรงวุฒิ บัวแก้ว, 18 กันยายน 2552)

สำหรับความต่อเนื่องด้านการพัฒนานั้น ชุมชนเห็นประโยชน์ของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่เยาวชน เพราะจะเป็นทักษะติดตัวเพื่อใช้ในภายภาคหน้า แต่ที่สำคัญมากไปกว่านั้นคือการได้อุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมชุมชนให้ดำรงอยู่ต่อไป ทั้งนี้ต่างมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำชุมชนต้องเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนให้กิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่เยาวชนสามารถดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่องหลังจากที่โครงการวิจัยได้สิ้นสุดแล้ว

“แม้ว่าดี คือ หนึ่งใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ต่อมาก็หื้อละอ่อนไค้ฮู้จักวัฒนธรรมต่อเก่าแก่ก่อน ให้สืบต่อไป ละอ่อนก็จะไค้บ่ไปแอ่ว เรือง

ติดหยุดติดยาก็บมี แหมอย่างละอ่อนก็ได้มีความรู้ติดตัวด้วย” (จำเนียร พันธุ์สุวรรณ. 18 กันยายน 2552)

“ผู้ใหญ่บ้านกับ อบต.คงต้องเข้ามาช่วยสร้างกลุ่มละอ่อนหมู่บ้านขึ้นไปต่อ หรือต้องเขียนโครงการไปที่ อบต.ให้หางบมาช่วยละอ่อนให้ได้ฟื้นฟูวัฒนธรรมต่อไปแสม” (สังวาล บัวแก้ว, 18 กันยายน 2552)

“ถ้าไม่มีใครมาสนับสนุนชาวบ้านก็คงต้องช่วยกันเอง เวลาทีมงานวัดงานศพ ก็ให้มีการแสดงขอ ชาวบ้านก็ช่วยกันให้คนสิบคนชาว” (ทรงวุฒิ บัวแก้ว, 18 กันยายน 2552)

นวัตกรรมการเรียนรู้แนวคิดการเมืองภาคพลเมือง โดยการแสดงพื้นบ้านเพลงซอนั้นนับว่าเป็นสื่อที่เหมาะสมอีกรูปแบบหนึ่งในการถ่ายทอดแนวคิดการเมืองภาคพลเมืองสู่ประชาชน เพราะเป็นการแสดงในท้องถิ่นที่ประชาชนคุ้นเคย ส่วนเนื้อหาในการแสดงนั้นไม่ควรเป็นการสื่อสารแนวคิดตรงๆ แต่ควรเชื่อมโยงไปสู่สถานการณ์หรือวิถีชีวิตจริงของประชาชนและหากเป็นการแสดงในรูปแบบของละครขอ ก็จะเพิ่มความน่าสนใจมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

อย่างไรก็ตามจากผลการดำเนินงานตลอดโครงการนั้นจะเห็นว่ามิใช่ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวหลายประการ ซึ่งจำแนกเป็นมิติต่าง ๆ กล่าวคือ มิติด้านปราชญ์ชาวบ้านพบว่าปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จนั้น คือความรักในชีวิตศิลปินเป็นแรงผลักดันสำคัญให้ปราชญ์ชาวบ้านมีความเต็มใจที่จะเสียสละเวลา และมีความตั้งใจในการฝึกฝนเยาวชน แต่เนื่องจากเนื้อหาสาระแนวคิดการเมืองภาคพลเมืองที่ใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญานั้นเป็นแนวคิดใหม่สำหรับกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งต้องอาศัยเวลาในการทำความเข้าใจมากกว่านี้ จึงจะสามารถออกแบบการแสดงและเพื่อให้สื่อความหมายสู่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

มิติด้านเยาวชน พบว่าในสถานการณ์ปัจจุบัน เยาวชนให้ความสนใจกิจกรรมทางวัฒนธรรมน้อยมาก ทั้งนี้เพราะได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมสากลผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ ดังนั้นการค้นหาเยาวชนมาร่วมโครงการจึงมีข้อจำกัดตามมาด้วย ดังจะเห็นจากเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่จะอยู่ในวัยเด็ก ส่วนเยาวชนวัยรุ่นไม่ให้ความสนใจที่จะเข้าร่วมโครงการแต่อย่างใด ในส่วนเฉพาะเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการนั้นยังมีพฤติกรรมแบบเด็ก ๆ อยู่มากกล่าวคือ ยังมีการเล่นหยอกล้อกัน และไม่มีความอดทนในการฝึกซ้อม ทำให้ต้องมีมาตรการควบคุมของปราชญ์ชาวบ้านในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจูงใจด้วยการให้รางวัล การชมเชย หรือการลงโทษ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามเยาวชนทุกคนล้วนมีทัศนคติ

ทางบวกต่อการรับการถ่ายทอดภูมิปัญญา จึงส่งผลให้มีความสามารถในการแสดงเพื่อถ่ายทอดแนวคิดการเมืองภาคพลเมืองสู่ประชาชน

มิติด้านประชาชนและชุมชน พบว่าประชาชนทั่วไปยังมีความนิยมการแสดงขับชอพื้นเมืองอยู่มาก ซึ่งสังเกตได้จากจำนวนประชาชนที่มาร่วมชมการแสดงในแต่ละครั้ง นอกจากนี้ความประสงค์ที่จะสืบทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นไปสู่เยาวชน ทำให้ได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากผู้ปกครอง เยาวชน และประชาชนทั่วไป รวมไปถึงสถาบันทางสังคมในพื้นที่ด้วยเช่น วัด และหน่วยงานของรัฐ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามการเสนอแนวคิดการเมืองภาคพลเมืองนั้นมีอุปสรรคสำคัญคือประชาชนยังมีความสับสนอยู่ระหว่างการเมืองภาคพลเมืองกับการเมืองตามความเข้าใจเดิมของตนเองที่ต้องเกี่ยวข้องกับกระบวนการเลือกตั้งและมีผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่ตั้งแต่ระดับการเมืองท้องถิ่นไปจนถึงการเมืองระดับชาติ

กล่าวโดยสรุป โครงการ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่เยาวชนด้านการขับร้องเพลงชอพื้นเมือง เพื่อเสนอแนวคิดการเมืองภาคพลเมือง เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดผลในสองประการคือ ประการแรกเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการขับร้องเพลงชอพื้นเมืองที่นับวันจะถูกลดคุณค่าและความสำคัญลงไปด้วยอิทธิพลของวัฒนธรรมสากล ส่วนประการที่สองนั้นเป็นเผยแพร่แนวคิดการเมืองภาคพลเมืองสู่ประชาชน เพื่อให้เกิดความตระหนักในสิทธิหน้าที่ของตนที่มีต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง ผู้วิจัย ปราชญ์ เยาวชน และประชาชนในชุมชน โดยการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผล เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมการเรียนรู้การเมืองภาคพลเมืองที่เหมาะสมแก่ชุมชนดังกล่าว